

R. Negative; nam quod aliis quoque cibis subinde vescerentur, colligitur ex Deut. II, ubi cum prohibuisset Deus, ne castra moverent in Idumæam, id est regionem posterorum Esaü, addit γ . 6: *Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis: aquam emptam haurietis et bibetis.* Itaque non tantum manna, sed alios cibos manducabant, quos vel emebant ab Idumæis aliisque vicinis gentibus, vel venatu capiebant, aut etiam ex pecoribus suis accipiebant.

Nec refert quod quidam eorum in deserto carnes desideraverint: quia non eas carnes desideraverunt, quas de pecoribus habere poterant, sed eas quæ deerant, v. g. coturnices, etc., uti observat S. P. Q. 62 in Exodum.

CAPUT XVII.

Israelitæ veniunt in Raphidim, et murmurant propter penuriam aquæ, quam Moyses jussu Dei percussit petram, ex ea elicit. Amalec invadit Hebræos; sed orante Moysæ caditur a Josue.

QUÆSTIO PRIMA. — DE PERCUSSIONE PETRÆ, EX QUÆ FLUXIT AQUA.

Vers. 1: *Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas, id est, stationes seu terminos itinerum, in quibus castra fixerunt, quæ universim usque ad stationem in campibus Moab inclusive, fuerunt 42, eæque omnes ordine recensentur Num. XXXIII: hoc loco autem duæ omittuntur, scilicet nona quæ fuit in Daphca, et decima quæ fuit in Alus, eo quod in eis nihil memorabile gestum sit.*

Juxta sermonem Domini, indicantis scilicet non voce sonora, sed motu columnæ nubis, quando et quo proficiscendum esset, castrametati sunt in Raphidim (locus est ad extremum deserti Sin et terminos Amalecitarum, juxta montem Horeb, atque hæc fuit mansio undecima) ubi non erat aqua ad bibendum populo. Insinuat generalem fuisse sitim, non solum jumentorum, sed et hominum, idque potissimum γ . 3.

γ . 5: *Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum. Ac si dicat, Conquereris mihi quod parum obsit populus a lapidatione tui, noli metuere, transi per medias turmas et antecede, nemo te lædet. Et sume tecum de senioribus Israel, tanquam testes miraculi; contigit enim hæc percussio petræ extra castra. Et virgam, qua percussisti fluvium, tolle in manu tua. Apposite S. P. Aug. Q. 64 in Exod., flumen (scilicet Nilum) Aaron legitur, non Moyses virga percussisse (supra cap. VII, 20); nam Moyses eadem virga mare divisit, non flumen. Nihilominus*

R. et dico 1: *Quod Aaron fecit, Moysi potius tribuendum est, quia per Moysen Deus jubebat quæ faceret Aaron, et in Moysæ auctoritas, in illo autem ministerium fuit. Ita S. P. ibidem.*

Sensus ergo est: Sume virgam, qua percussisti fluvium per manum fratris tui Aaronis: quod enim aliquid præscripto fit, etiam ab ipso factum dicitur.

Aliqui insuper volunt, nomen fluvii hic posse ex-

tendi ad mare Rubrum, quod proprie a Moysæ percussum fuit, remittuntque ad cap. III Habacuc prophetæ. Et sane Homerus mare alicubi flumen vocat, inquit Menochius.

Verumtamen mare non est fluvius, ait A Lapidem; neque hoc sacro textui videtur satis congruere juxta Jansenium. Unde et S. P. Aug. loco cit. etsi disputative inquirat, *an forte mare appellavit flumen?* tamen non hanc, sed priorem expositionem tradit; ut ex ejus verbis patet.

Dico 2. Hæceductio aquæ de petra, prout et tentatio de qua γ . 7, non est eadem, sed diversa ab illa quæ describitur Num. XX.

Prob. I. Quia hæc contigit primo anno egressionis de Ægypto, mansione 11 in Raphidim, illa vero, de qua Num. XX, accidit ultimo anno, mansione 53 in Cades, ubi mortua est Maria, soror Moysis.

Prob. II. Num. XX, 5, murmuratores contra Deum, ad Moysen et Aaron aiunt: *Utinam perissemus inter fratres nostros coram Domino, id est percussente Domino, prout v. g. factum est Num. XIV, 36 et 37: atqui hoc non poterant dicere anno primo egressionis in Raphidim; quia populus Israel nulla hactenus plaga erat percussus a Domino; ergo omnino dici non potest quod educio aquæ, de qua hic, sit eadem cum ea de qua Num. XX.*

Obj. I. Qui Num. XX ob aquæ penuriam murmuraverunt, erant ex iis qui egressi fuerant ex Ægypto: dicunt enim ibidem γ . 5: *Quare nos fecistis ascendere de Ægypto?* Atqui anno ultimo seu 40 post egressum, nullus eorum qui ex Ægypto ascenderant, superstes erat præter Moysen, Aaron, Josue et Chaleb: ergo idem est quod hic contigit, et fusius recapitulatur Num. XX.

R. Neg. min. nam occisi non fuerant omnes murmuratores in deserto qui exierant de Ægypto, sed illi tantum qui attigerant annum 20 et supra, ut clare dicitur Num. XIV, 29. *In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis a viginti annis et supra, et murmurastis contra me, non intrabitis terram, etc. Supererant ergo Num. XX plurimi qui exierant de Ægypto; sed nondum, cum populus numeraretur (Num. I) attigerant 20 annum ætatis; atque hi Num. XX dixerunt: Quare nos fecistis ascendere de Ægypto?*

Dici etiam posset verba illa: *Quare nos fecistis, etc.*, non probare illos homines ascendisse ex Ægypto: nam loquuntur generaliter de toto populo, tam de vivis quam de mortuis; ut colligitur ex his verbis quæ ibidem referuntur γ . 4: *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem?*

Obj. II. Apost. I Cor. X agens de percussione hujus petræ, docet hanc petram Hebræos per desertum consecutam, seu comitatam fuisse: ait enim γ . 4: *Bibebant de spiritali consequente eos petra.* Unde et textus syriacus ibidem habet: *Bibebant de petra spiritali, quæ cum ipsis veniebat.* Ergo saltem dici potest, quod hæc petra Hebræos secuta sit usque ad 53 man-

sionem in Cades, ac consequenter quod sit eadem cum ea, de qua Num. XX.

R. Præterquam quod hoc argumentum sit valde ridiculum, et purum quorundam Hebræorum redoleat figmentum, ut observat Marius; disting. ant. Docet petram Hebræos consecutam fuisse, secundum suam substantiam; nego: docet consecutam fuisse in effectu suo; concedo ant. Aquæ enim, quas petra copiosissime fundebat, pro commoditate populi in rivis divisæ, fluebant in castra Hebræorum, quæ, ut ex supra dictis constat, a petra remota erant. Unde Psal. LXXVII de illis aquis dicitur: *Et deduxit tanquam flumina aquas, et torrentes inundaverunt.* Et Psal. CIV, *dirupit petram et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.* Imo juxta Fromondum et nonnullos alios, jam dictæ aquæ tam longo spatio profuebant, ut secuta fuerint Israelitas, donec venerint ad locum ubi esset aquarum copia. Conformiter autem ad jam dicta explicari potest textus syriacus.

QUÆSTIO II. — DE BELLO AMALEC CUM ISRAELITIS.

Vers. 8: *Venit autem Amalec (rex simul cum populo Amalecitarum, ut patet ex γ . 15) et pugnabat contra Israel in Raphidim.* Fuit autem nomen Amalec omnibus hujus populi regibus commune in memoriam primi parentis istius gentis; quemadmodum reges Ægypti communi nomine vocati sunt *Pharaones*, et postea *Ptolemæi* a primo rege Ptolemæo Lagi filio; et apud Romanos a Cæsare Augusto omnes postmodum imperatores *Cæsares* et *Augusti* dicti fuerunt.

Amalecitas vero fuerunt ex posteris Esaü, ut patet ex Gen. XXXVI, nati ex Thamna concubina Eliphaz: dicitur enim ibidem γ . 42: *erat autem Thamna concubina Eliphaz filii Esaü, quæ peperit Amalec.*

Quamvis autem Amalecitas essent de genere Esaü, erant tamen ab Idumæis, tum regibus, tum habitatione discreti: Amalecitas siquidem Arabiam petræam incoluerunt, quæ multum distat a monte Seir et circumjacente regione, quæ ab incolis Idumæis appellata fuit *Idumæa*.

Dices: Deut. II, 5, Deus prohibuit Judæis, ne contra filios Esaü pugnarent: ergo non videntur Amalecitas fuisse ex ista progenie.

R. Neg. conseq.; prohibitio enim illa divina intelligenda est de iis, qui Israelitas non prius infestarent, aut speciatim de habitatoribus montis Seir. Additur enim ibidem: *Quoniam montem Seir dedi Esaü et filiis ejus in possessionem.*

Dico 1. Causa belli Amalec videtur fuisse antiquum et paternum odium Esaü et posterorum ejus contra Jacob ejusque posteros, ob prærepta sibi suisque primogenita, et ob præoccupatam patris benedictionem: timebant enim Amalecitas a tanto exercitu posterorum Jacob; hinc eis occurrunt, ut transitum ad terram promissam impediunt, belloque rem decernant.

Quod autem Philo dicit, eos metuisse agrorum depopulationem, atque adeo bellum gessisse defensivum, non satis convenit cum Amalecitarum crimine, quod ab ipso Deo in Scriptura toties exaggeratur.

Modum pugnandi eorum discimus ex Deut. 25, ubi dicitur γ . 17: *Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto: γ . 18: Quomodo occurrerit tibi: et extremos agminis tui, qui lassii residebant, ceciderit, etc.*, propter quam inhumanitatem decernitur a Deo excidium totius gentis; quam sententiam I Reg. XV per Saulem Deus voluit executioni datam.

Dico 2. Versu 11: *Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel, quia simul cum manibus mentem elevabat, ferventius pro victoria supplicando: Sin autem paululum remisisset, simul remittens animum languidius orando, superabat Amalec.* Quo symbolo significabat Deus, victoriam hanc non viribus Hebræorum, sed sibi, qui hunc ad ferventem orationem Moysis triumphum dabat, esse adscribendam.

Sensu mystico dicit S. P. Aug., lib. IV de Trin., cap. 15: *Quod Amalec aperte sæviens, et ad terram repromissionis repugnando transitum negans (scilicet diabolus) per crucem Domini, quæ Moysi manibus extensis est præfigurata, superetur.* Et lib. L Homiliarum, hom. 27, cap. 1: *Si dimittis manus a bono opere, prævalebit Amalec.*

CAPUT XVIII.

Jethro socer Moysi, audito felici Israelitarum egressu ex Ægypto, Sephoram cum duobus liberis ad Moysen reducit, ejusque consilio Moyses cum aliis partitur regimen populi, creatque magistratus et judices qui minora dijudicent.

QUÆSTIO PRIMA. — QUIS ET QUALIS FUERIT ISTE JETHRO.

Resp. et dico 1. Jethro iste idem est, cujus filiam Sephoram Moyses duxerat uxorem, supra cap. II, 21; ac proinde fuit socer Moysis.

Prob. I. Quia in græco et chaldaico hic γ . 1 aperte dicitur *socer Moysi*.

Prob. II. Jethro iste est idem, ad quem Moyses, antequam in Ægyptum rediret, remisera uxorem suam cum duobus liberis, ut liquet ex contextu historiae scripturæ: siquidem hic, γ . 1 et 2 dicitur: *Cumque audisset Jethro sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus, etc., tulit Sephoram uxorem Moysi, quam remisera.* Atqui Moyses in Ægyptum rediturus, et inde populum Israel educturus, remisera uxorem suam ad patrem ejus; ergo, etc.

Nec refert, quod in nostra Vulgata vocetur *cognatus Moysi*; nam $\epsilon\delta$ cognatus sumitur late pro propinquitate in genere, sive interim illa sit sanguinis, sive affinitatis; quemadmodum et moderno tempore apud nos sumi solet. Et revera quod ista vox ita sumi debeat, liquet 1, ex textu hebræo (ex quo nostra Vulgata translata est) in quo ponitur vox *Choten*, quæ cognatum seu affinem in genere significat. Liquet 2, quia cum juxta oppositæ sententiæ assertores hic Jethro fuerit filius aut nepos soceri Moysis, certum est, quod non fuerit consanguineus ipsi Moysi, sed tantum consanguineus ejus uxori, ratione ejus consanguinitatis Moyses contraxit affinitatem cum omnibus consanguineis uxoris suæ.

Præterea quod jam memoratus Jethro non videatur filius, multo minus nepos soceri Moysis, inde patet, quod circa modum regendi instruat, et det consilia ipsi Moysi dicens *ŷ. 19: Audi verba mea atque consilia*, etc. Siquidem nec filius (qui ad summum erat Moysi coætaneus), nec nepos talia consilia dedisse videntur.

Dico 2. Omnino verisimile est, quod Jethro (qui supra cap. II alio nomine vocatur Raguel) fuerit sacerdos, non idolorum, sed unius veri Dei.

Prob. I. Quia etsi concederetur Jethro aliquando fuisse idololatram, scilicet antequam Moyses, ex Ægypto fugiens, ad eum accessisset, vix tamen credibile est, 40 annorum spatium, quibus apud eum Moyses permansit, non fuisse a Moysse instructum in cognitione et cultu veri Dei.

Prob. II. ex *ŷ. 12*, ubi dicitur: *Obtulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta et hostias Deo*. Atqui a vero prorsus alienum apparet, quod Moyses talem honorem sacerdoti idolorum detulisset, ut eum in castris populi Dei permitteret sacerdotis officio fungi; ergo, etc. Et deinde nec ad eum venissent Aaron et omnes seniores Israel, ut comederent panem cum eo coram Deo; participando scilicet de sacrificio idolorum, nam sacrificiorum pacificorum hostiæ ex parte cedebant in solemne epulum.

Prob. III. ex S. P. Aug., Q. 69 in Exod., ubi postquam dixisset hic insinuari humilitatis exemplum: *Quod Moyses cum quo loquebatur Deus, non fastidivit neque contempsit alienigenæ soceri sui consilium*: mox subiungit: *Quantum et ipse Jethro, cum Israelita non fuisset, utrum inter viros Deum verum colentes, religioseque sapientes habendus sit, quemadmodum et Job cum ex ipso populo non fuisset, merito quaeritur, imo CREDIBILIS HABETUR*.

Obj. I. Jethro audiens prodigia, quæ Deus per Moysen fuerat operatus, *ŷ. 11*, exclamavit: *Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos*. Ergo Jethro post audita ista prodigia, demum cognovit verum Deum, ac proinde fuit sacerdos idolorum.

R. Neg. conseq., quia sensus illorum verborum non est iste quem præterdit objectio, sed est hic: *Nunc ab eventu expertus sum, et experientia certa et clara didici id, quod prius sciebam, scilicet quod magnus sit Dominus Israel super omnes deos*: sicut cum mulier Sareptana dicebat ad Eliam, III Reg. XVII, *ŷ. ult.*: *Nunc in isto* (videlicet in filio a mortuis suscitato) *cognovi quoniam vir Dei es tu*. Sciebat enim et antea quando dixerat *ŷ. 18*: *Quid mihi et tibi, vir Dei?* Itemque in miraculo farinæ et olei non diminuti; sed ex novo miraculo pueri suscitati certius illud jam cognoscebat.

Obj. II. Jethro hic *ŷ. 1*, dicitur sacerdos Madian. Hac autem phrasi videtur significari, quod fuerit vel solus, vel saltem præcipuus inter sacerdotes Madianitarum: sic enim per antonomasiam Virgilius vocatus est simpliciter *poeta*, Paulus, *apostolus*, etc., atqui Madianitæ omnes, vel saltem plerique erant idololatræ; ergo et Jethro videtur fuisse idololatra.

R. Neg. conseq., quia sacerdos Madian idem significat ac sacerdos in Madian, sic ut inter alios sacerdotes Madianitarum, qui sacrificabant idolis, ille tenuerit religionem unius veri Dei; quemadmodum Melchisedech, qui fuit unus e regulis Chananæorum, inter impios Chananæos unum verum Deum coluit, et pie ac sancte vixit. Quidni igitur dicatur, quod per antonomasiam vocetur *sacerdos Madian*, quia ubi alii sacrificabant idolis, ipse istum honorem uni defererebat Deo; et consequenter nomen sacerdotis ipsi soli antonomastice seu per quamdam excellentiam conveniebat.

Obj. III. Jethro non tantum fuit sacerdos; sed et princeps Madian; ita enim eum vocat Paraphrasis chaldaica. Atqui non est verisimile, quod Madianitæ, qui saltem pro majori parte erant idololatræ, passi fuissent sibi imperare principem, qui foret unius veri Dei cultor: et quamvis ipsi hoc passi fuissent; ille tamen nequaquam sustinere poterat idololatriam suorum subditorum: ergo, etc.

R. Neg. min.; nam quemadmodum impii Chananæi passi sunt sibi imperare piissimum regem Melchisedech, ita et idem potuerunt pati Madianitæ: et sicut rursus Melchisedech citra culpam permisit idololatriam Chananæorum, sic pariter Jethro potuit sustinere idololatriam Madianitarum; quia nimirum vel non habuit sufficientem potestatem ad illam impediendam, vel præ timore tumultus aut rebellionis non impedit.

Dico 3. Varii etiam sunt, qui existimant Jethro nunquam fuisse idololatram, sed semper verum coluisse Deum. 1. Quia notitiam veri Dei a majoribus suis accipere potuit: fuit enim de stirpe Abraham: ut notavit Origenes: nam Madian filius Abraham, ex Cetura natus, urbem Madian et regionem Madianitidem a se nominavit. 2. quia non est verisimile quod Moyses, qui divino zelo accensus Pharaonis aulam, regales dignitates ac delicias spreverat, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati jucunditatem habere, ut ait Apost. ad Heb. XI, quod, inquam, vir talis per 40 annos conversari et habitare voluisset cum sacerdote idololatra, illiusque filiam in uxorem ducere.

Nec refert quod patriarcha Joseph, Gen. XLI, duxerit uxorem filiam sacerdotis idololatræ; nam præterquam quod ipse socero suo non cohabitaverit, etiam principales rationes ob quas ibidem diximus hoc licite fecisse Josephum, non videntur habere locum, nec militare pro Moysse.

QUESTIO II. — AN EA QUÆ HIC NARRANTUR DE JETHRO, EXPONENDA SINT PER PROLEPSIM SEU ANTICIPATIONEM.

Partem affirmativam tenet Abulensis, et post eum Jansenius; et sic juxta ipsos, ista non narrantur hoc loco secundum ordinem aut seriem historię, prout hic referuntur; sed ea contigerunt postea, puta sub finem anni primi, seu paulo ante discessum ex monte Sinai: ac proinde Jethro non venit ad Moysen in Raphidim, ubi contigit conflictus contra Amalec,

sed in mansione immediate sequenti in Sinai, ubi Moyses in monte Legem accepit. Attamen sententia negans, seu quæ docet illa omnia narrari juxta ordinem rei gestæ, sive seriem historię, apparet verisimilior, et

Prob. I. In Scriptura non sunt admittendæ anticipationes et recapitulationes nisi aliquid sit, quod ad tales figuras nos recurrere cogat; atqui, ut ex infra dicendis patebit, hic nihil est quod cogat nos recurrere ad figuram anticipationis; ergo, etc.

Prob. II. Jethro venit ad Moysen, tam cito quam audiverat: *Omnia quæ fecerat Deus Moysi, et Israeli populo suo*, ut dicitur *ŷ. 1*: atqui non est verisimile, quod ista omnia demum audiverit in fine anni primi: nam regio Madian non longe distat a monte Horeb, sed potius ei vicina est; uti patet ex omnibus chartis geographicis, et etiam colligi potest ex cap. III, 1: ergo illa, quæ hic narrantur de Jethro, non videntur contigisse sub finem anni primi.

Prob. III. ex S. P. Aug. qui discutens unum ex opposita opinionis fundamentis, scilicet quomodo possit esse verum, quod populus venerit ad Moysen, ut ei ostenderet præcepta Dei et leges, quandoquidem tunc lex nondum data esset: respondet et jam memoratum argumentum solvit hoc modo, scilicet quod non venerit populus ad Moysen, ut sciret sensum præceptorum et legum postea datarum in monte Sinai; sed tantum, cum esset inter eos aliqua disceptatio circa ea, quæ Moyses ex præcepto legis æternæ seu naturalis dirimere poterat, ab ipso scire voluerunt, quid juxta hanc legem agendum foret. Verba autem S. P., Q. 67 in Exod., sunt hæc: *Quæri potest quo modo ista Moyses dixerit* (nempe: Venit populus ad me, ut ostendam præcepta Dei, et leges ejus) *cum lex Dei adhuc nulla conscripta esset, nisi quia lex Dei sempiterna est, quam consulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel velent, secundum quod illa incommutabili veritate perciperint*.

Obj. I. Hic *ŷ. 5*, dicitur quod Jethro venerit ad Moysen: *In desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei*. Atqui per montem Dei necessario intelligendus videtur mons Sinai; ergo Jethro tantum venit ad Moysen, dum jam populus castrametatus erat in Sina.

R. 1. Neg. min., nam etiam montem Horeb, juxta quem tunc populus castrametatus erat, vocari montem Dei, liquet ex III Reg. XIX, 9, ubi dicitur quod Elias ambulaverit usque ad montem Dei Horeb. Interim tamen dato, quod per montem Dei intelligendus sit mons Sinai,

R. 2. Neg. conseq., nam cum Horeb et Sinai sint unus et idem mons, et collibus dumtaxat distincti: Israelitæ vere dici possunt fuisse castrametati juxta montem Dei, dum in Raphidim morabantur prope collem Horeb; quemadmodum e converso lex Deut. IV, 15, dicitur data in Horeb, tametsi data sit in colle Sinai.

Obj. II. Creatio magistratum, de quibus hic,

contigit circa tempus quo Hebræi ex Sina discesserunt in desertum Pharan, ut patet ex Deut. I. Atqui magistratus illi creati sunt sub illud tempus quo Moyses locutus est cum Jethro; ergo non in Raphidim, sed diu post, puta sub finem anni primi, videtur Jethro venisse ad Moysen.

R. Neg. maj.; quia dum Moyses cap. cit. Deut., *ŷ. 9. et 10*, ait: *Dixi vobis in illo tempore: Non possum solus sustinere vos*, etc., refert se ad cap. XVIII Exod., et tunc subdit, *ŷ. 15: Tulitque de tribubus vestris viros sapientes*, etc., adeoque insinuat creationem magistratum esse factam, dum Hebræi morabantur in Raphidim, antequam venirent in montem Sinai. Et quidem, ut apparet, id videtur factum mirabili Dei consilio et providentia, ut dum Moyses in monte Sinai occuparetur alloquio Dei, in valle essent substituti judices qui minora judicarent.

Inst. Postquam Moyses ibidem omnia narrasset quæ concernunt creationem jam memoratorum magistratum, subdit *ŷ. 19: Profecti autem de Horeb, transivimus per erenum terribilem*, etc., ergo creatio illa magistratum contigit paulo ante discessum ex Sina.

R. Neg. conseq., quia Moyses omittit ibi omnia, quæ pertinent ad montem Sinai, cum nimis multa et longa essent, ut possent ibidem repeti.

Obj. III. Tempus quo Israelitæ morati sunt in Raphidim, videtur nimis breve, ut omnia ista possint dici contigisse, quæ nos ibidem facta esse contendimus.

R. Neg. assumpt.; nam Israelitæ verisimiliter supponi possunt venisse in Raphidim die 40 post egressum ex Ægypto, deinde supponatur pugna cum Amalec contigisse die 42, reliqui quatuor dies sequentes sufficiunt, ut omnia ista potuerint contingere quæ hic de Jethro narrantur, antequam scilicet die 47 moverent castra, et tenderent in Sina.

Obj. IV. Versu 12, dicitur quod Aaron et omnes seniores Israel cum Jethro comederint panem coram Deo, id est coram tabernaculo, ut interpretantur nonnulli; atqui tabernaculum tantum erectum fuit in Sina; ergo, etc.

R. Neg. glossema adjunctum; nam *coram Deo*, etiam phrasi Scripturæ usitatissima, non semper significat *coram tabernaculo*, sed sæpissime denotat idem ac *in honorem aut cultum Dei*; uti inter alia liquet ex Gen. XVII, 1, ubi dixit Deus ad Abram: *Ambula coram me*, id est, dirige vitam tuam ad obsequium et honorem meum. Dico igitur cum S. P., Q. 66 in Exod. quod *coram Deo* hic idem significet quod *in honorem Dei*: hoc autem Aaron et seniores Israel hic fecisse dicuntur, in quantum participarunt de hostiis pacificis, a Jethrone Deo oblatis.

Uterius objici posset, quod Num. X, 29 Moyses dixerit Hobab (qui juxta aliquos est socer Moysis): *Proficiscimur ad locum quem Dominus daturus est nobis*. Item quod ibidem cap. XII legatur ortum jurgium ac murmur Aaronis et Mariæ, cum viderent Sephoram cum patre suo venisse ad Moysen. Jam autem certum est, quod murmur illud non sit ortum in Raphi-

dim; ergo videtur dicendum, quod Jethro tantum venerit ad Moysen parum ante discessum ex monte Sinai.

Sed hoc argumentum nullius videtur esse momenti; siquidem iste Hobab non est socer Moysis, sed filius soceri; ut suo loco monstrabitur. Quod vero additur de murmure, multo adhuc minus aliquid evincit: nam murmur illud non est ortum dum Jethro venit ad Moysen, sed diu postea, scilicet postquam jam Israelitæ venissent in Hase-roth.

CAPUT XIX.

Veniunt Israelitæ ad montem Sinai, atque a Deo in peculiarem populum assumuntur. Jussu illius Moyses ascendit in montem, populus sanctificatur præparaturque ad Legem Dei reverenter accipiendam. Ut autem Hebræi divino timore et religione percellantur, Dominus Legem promulgaturus, cum summa majestate coram omni plebe descendens, montem fumo, igne, fulgure, tonitru, et buccinæ clangore replet.

QUESTIO UNICA. — QUO DIE POST EXITUM DE ÆGYPTO DATA SIT LEX IN MONTE SINAI.

Nota 1, ab omnibus quidem communiter admitti, quod lex data sit 50 die post exitum de Ægypto; sed non æque constare, quomodo hi 50 dies computari debeant.

Nota 2, ex supra dictis cap. XII, quod Judæi uterentur mensibus lunaribus, qui non habent nisi 29 dies cum dimidio; duo autem dimidii faciunt unum integrum, qui addi debet secundo mensi, et consequentibus paribus, ut probant Torniellus, Jansenius et A Lapide, non autem primo et imparibus, ut volunt Marius et Saliarius: dies enim intercalari debet, quando transactus est, et non ante.

Nota 3. Dum dicitur *ÿ. 1.*, quod mense tertio egressionis de Ægypto, venerint Israelitæ ad montem Sinai, non debet hoc ita accipi, quasi mensis tertius impletus fuerit, facta supputatione ab initio exitus Israelitarum de Ægypto, ut putavit Oleaster; sic enim non subsisteret quod lex primum data sit die quinquagesima, quia tres menses ad minimum faciunt 88 dies, si sint plene exacti.

Sed neque sic intelligi debet, quasi 59 dies (qui duos menses faciunt) essent impleti a die egressionis, sed quia duo menses anni absoluti erant, etsi egressio non fuisset instituta nisi 15 die mensis primi. His notatis,

R. et dico: Facilius et verisimilior modus computandi jam prædictos 50 dies, videtur esse hic: a 15 die exclusive, qua exiverunt de Ægypto, numerentur reliqui dies 14, et his 14, mensis primi addantur 30 mensis secundi, et 6 mensis tertii, erunt præcise 50 dies.

Prob. I. Juxta communem sensum Ecclesiæ, lex eadem die data est, qua Judæi quotannis celebrabant festum Pentecostes: siquidem sicut Pascha fuit institutum in memoriam egressionis de Ægypto, et singulis annis isto die celebrabatur, quo contigit egressio; ita festum Pentecostes fuit institutum in

memoriam datæ legis in monte Sinai, et similiter singulis annis isto die celebrabatur, quo data est lex. Atqui dies illi 50 pro inveniendō festo Pentecostes computari incipiebant ab altera, seu secunda die Paschatis, qua offerebatur manipulus spicarum, eratque decima sexta dies mensis primi, ut patet ex Lev. XXIII, 11 et 15: ergo et 50 dies, quibus post egressum de Ægypto data est lex, computari incipiunt a die 15 exclusive, et 16 inclusive, mensis primi.

Prob. II, ex *ÿ. 1.* ubi dicitur: *Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti, in die hac, venerunt in solitudinem Sinai.* Atqui in die hac hic idem est quod in eadem, sive ejusdem numeri, *tertia* nimirum; præcedit enim: *mense tertio.* Adeoque evidenter videtur sequi quod, sicut Moyses mensem tertium dixerat, ita illud *hac* ad diem tertium referendum sit: nulum enim nomen aliud numerale præcessit, ad quod pronomen *hac* videatur posse referri. Ergo imprimis ex cit. *ÿ.* deducitur quod Israelitæ venerint ad montem Sinai die *tertia* mensis tertii: et cum *ÿ. 11* jubentur esse parati in diem tertium, quo post eorum adventum danda erat lex, ulterius inde concluditur, quod lex data sit 6 die mensis tertii, et consequenter quod præfati 50 dies inchoari debeant a die 16 inclusive mensis primi.

Obj. I. Verba illa, in die hac, commode referri possunt ad initium mensis, ut sensus sit: in mense tertio, in die hac, id est in ipso initio seu prima die mensis: nam ut observat Abulensis, vocatur dies prima mensis *dies hæc*, quia dicebatur antea in mense tertio; illa autem dies a qua mensis denominari incipit talis aut talis mensis, vocatur *dies hæc*: dies autem secunda aut sequentes non possunt vocari *dies hæc*, quia non sunt illi dies, in quibus primo sit talis aut talis mensis, sed sola dies prima talis est. Ergo cum jam memorato auctore d'endum videtur, quod filii Israel venerint in solitudinem Sinai die prima mensis tertii, et consequenter quod lex sit data non die sexta, sed *tertia* ejusdem mensis.

R. Neg. consequ., nam licet verum sit, quod mensis jam in initio, seu prima die, sit talis aut talis mensis, tamen quod dicatur *tertius, quartus, etc.*, hoc non habet nisi ex ratione vel respectu, quem dicit ad menses præcedentes; adeoque ratio ab Abulensi allegata nihil probare videtur.

Præterea, quod Israelitæ non venerint ad montem Sinai die prima mensis tertii inde evincitur quod in isto supposito illuc venissent die 43 ab egressu de Ægypto, si computare incipias a die 15 exclusive mensis primi; vel 46, si computes a 15 inclusive. Jam autem id non videtur posse admitti, partim quia S. Hieron., epist. 127 ad Fabiolam, mans. 12, dicit *Judæos die quadragesimo septimo ab exitu ex Ægypto* (computando scilicet a 15 exclusive mensis primi) *ad desertum Sinai venisse*: partim etiam et maxime jam dictum suppositum non videtur admittendum, quia cum juxta istam opinionem lex sit data die *tertia* mensis tertii, inde sequeretur quod non 50, sed 47 vel 48 die post egressum Lex in monte Sinai a

Deo promulgata esset; quod tamen nequaquam dici potest.

Inst. Etiam supposito, quod lex sit data die *tertia* mensis tertii, inveniri possunt prædicti 50 dies; ergo, etc.

Prob. ant. Numerentur 17 dies primi mensis, incipiendo nimirum a decimo quarto, quo Pascha comederunt; deinde addantur omnes 30 dies mensis secundi, et 3 mensis tertii, in toto 50 inveniuntur.

R. Neg. ant. et ad prob. dico istum computum agere admodum posse admitti, eo quod in illo duplex videatur reperiri incommodum. Primum est, quod omnes menses supponat fuisse 30 dierum, ubi e contra menses judæici, secundum quos festa computantur, alternatim habuerunt 29 et 30 dies. Itaque si lex esset data die 3 mensis tertii, ad summum ex primo mense numerari possent dies 16; et sic non die 50, sed 49 ab egressu lata fuisset.

Secundum est, quod iste computus incipiat a vespere Paschatis, id est a die 14 inclusive; cum tamen 50 dies illi computandi videantur post egressum, seu a 15 die exclusive, sicut supra monstratum est.

Cum igitur in mox prædicto supposito non possit verificari, quod lex sit data 50 die post egressum de Ægypto; necessario dicendum videtur, quod dies illa *tertia*, in quam jubentur esse parati Israelitæ, non sit dies *tertia* mensis, sed *tertia* ab hoc tempore quo in monte ad Moysen loqui cœpit Deus; et consequenter dies illa *tertia* est sexta mensis tertii: nam si cum aliquibus supponas, Deum esse locutum ad Moysen eodem die quo in Sina venerunt, numerando ab hoc die exclusive tres dies sequentes, incidet præcise in sextam diem mensis. Si vero supponas cum Bellarmino lib. III de Cultu sanct. cap. XIII, quod Deus tantum Moysi locutus sit die sequenti post adventum eorum, seu die quarta mensis ab hac die inclusive computando diem tertiam, pariter incidet in diem sextam qua data est lex. Forsan hic ultimus modus computandi est probabilior, eo quod primo die, quo in Sinai pervenerunt Israelitæ, non videantur potuisse contingere omnia, quæ hic narrantur a *ÿ. 1* usque ad 11. Et præterea etiam magis coherere videtur cum eis quæ leguntur *ÿ. 10* et 11.

Obj. II. In versione LXX *ÿ. 1* hic ita habetur: *Mensis tertii exitus de terra Ægypti, hac die, etc.* Atqui secundum hanc lectionem *hac* non potest referri ad vocem *terti*; sed potius *mensis tertii* referri debet ad voces *hac die*, quæ licet non ordine positionis, tamen ordine constructionis, seu quoad sensum præcedunt *hac die*; siquidem genitivus ille *mensis tertii* regitur ab ablativo *hac die*. Ergo in hac die non potest referri ad numerum ante nominatum, sed referri debet ad initium mensis; et sic idem significat, ac in ipso initio seu prima die mensis.

R. Neg. maj.; nam, quamvis ita legerit Origenes, ut videre est apud Lyranum; tamen hæc lectio non videtur genuina: siquidem non tantum nostra Vulgata, aliæque Biblia ex hebræo translata habent *mense tertio*, sed etiam ita habet versio LXX, edit. Basil. complut.

et Sixti V. et consequenter *hac* referri debet ad numerum ante nominatum, sicut supra dictum est.

Obj. III. S. P. Aug. manifeste docet, legem esse datam die *tertia* mensis tertii: nam. Q. 70 in Exod. ita scribit: *Tertia die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo. Hoc die reperitur data lex, quæ in tabulis lapideis scripta est digito Dei, sicut consequentia docent. Dies autem iste tertius apparet tertii mensis ab exitu Israel de Ægypto. Ex die ergo quo Pascha fecerunt, id est agnum immolaverunt et ederunt, qui fuit quartusdecimus primi mensis, usque ad istum quo lex datur, dies quinquaginta numerantur: decem et septem scilicet primi mensis, et reliqui ab ipso quartodecimo; deinde omnes triginta secundi mensis, qui fiunt quadraginta septem: et tertius tertii mensis, qui est a solemnitate occisi agni quinquagesimus.* Similiter etiam docet epist. ad Januarium (quæ juxta antiq. edit. est 419, juxta Paris. vero 55) cap. 16, num. 30.

R. Non esse mirum, quod S. P. ita docuerit; quandoquidem codex, quo utebatur, non haberet *mense tertio*, sed *mensis tertii*, uti patet ex initio cit. Q. 70, quam a verbis Scripturæ ita exorditur: *Mensis autem tertii exitus filiorum Israel de terra Ægypti hac die venerunt ad eremum Sina, et profecti sunt ex Raphidim, et venerunt in eremum Sina, et applicuit Israel ibi circa montem.* Cum igitur S. P. videret, quod juxta codicem, quo utebatur, Israelitæ venissent in Sina prima die mensis tertii; et inde ulterius ipsi appareret, quod dies iste tertius, in quem Hebræi jubentur esse parati, foret tertii mensis: et interim cum insuper apprime nosceret, quod juxta traditionem Ecclesiæ Lex esset data 50 die ab egressu de Ægypto, necessario videtur debuisset supponere omnes menses 30 dierum, et computum suum inchoare a die 14 inclusive, seu a vespere Paschatis, ut nimirum traditionem Ecclesiæ cum Scriptura, qua utebatur, conciliaret: siquidem aliter ista duo inter se non videntur posse combinari, nempe quod Lex data sit die *tertia* mensis tertii, et simul die 50 ab egressu. Itaque conformiter ad codicem suum, satis fundate præfatum computum inivit, et legem die *tertia* mensis tertii esse datam docuit S. Pater.

Petes 1, in quanta majestate, et apparatu Deus promulgaverit Legem veterem.

R. Quanta majestas, et quam terribilis iste apparatus fuerit, describit Moyses *ÿ. 18*, ubi ita legitur. *Totus mons Sinai fumabat; eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace; eratque omnis mons terribilis.* Septem autem terribilia fuerunt in Sina, cum ibi lex daretur. 1. Totus mons terræ motu tremebat, juxta illud Psal. LXVII, 9: *Terra mota est, etenim caeli distillaverunt a facie Dei Sinai.* 2. Totus mons Sinai fumabat, fumo ignibus mixto, ut solet fieri in fornacibus flammam evomentibus: nam Deut IV, 11 dicitur mons *arsisse usque ad cælum.* 3. Horrenda erant fulgura et tonitrua. 4. Erant tenebræ et caligo, ut patet ex loco Deut. cit. 5. Erat turba et procella, ut ait Apost. ad Heb. XII, 18, cum adjuncta pluvia, ut patet ex cit.